

dels Pirineus fins al Gaià almenys,¹ però *kongré!* amb -ll a l'Urgell, Segarra, Tortosa, Matarranya, i al llarg de tot el P. Valenciana fins a les serres del Migjorn del Regne almenys. Ara bé aquesta variant amb -l ja no és recent en terra valenciana, puix que Sanelo ja recollia «*congrèlls*, aldobias» (D9r1), mot que el DAc.-Esp. defineix «cada uno de los dos maderos, que sostienen la armazón de un tabique colgado». De tota manera cal no perdre de vista que la forma més antiga fins per als valencians fou *congreny*, ben assegurat per la rima amb *seny* en Jaume Roig; i *AlcM* cita en un doc. de l'Arxiu Gral. del Regne «per loguer del *congrany* que serví en la dita obra a serrar algunes fulles de roure» en l'any 1435.² Una altra variant, que pot donar més joc, en combinació amb la forma en -ll, és *congleny*: «dues tines --- la una ha dos *conglenys*» l'any 1523, en un dels inventaris de castells publicats per R. d'Alòs, 33. Del català el mot va passar sense dubte a l'atag. *congreñe* «aparato de madera (también se hace ya de hierro) de dos cuairones o listones paralelos, entre los cuales se ponen piezas que se han encolado para que, sujetas allí por tornillos, lleguen a trabarse con fuerza» (Borao), però sense dubte és un mot manllevat del català vista l'absència en tota font castellana i també la -e.

Per tant ens interessarà més vivament de veure que el mot ha existit en llengua d'oc, i allí no pas en data i ambient que permetin dubtar de la seva autoctonia o li restin valor com a peça de convicció. Car, si bé no en tenim més que escasses notícies, és ja en un dels grans sirventesos del perigordí Bertran de Born, segona meitat del S. XII, i de nou amb el paper d'instrument de subjecció violenta, comparació enèrgica amb una acció decidida i audaç: escarnint els barons occitans perquè «non i es us no-l poschatz tondre e raire / o, sens *congens*, dels quatre pes ferrar!» 'ferrar-li totes quatre potes sense l'ajuda del *congreny*': citat i ben traduït «travail» per Raynouard II, 458b.³

No n'hi ha més testimonis, almenys medievals: si bé el recull el *TdF*⁴ és amb referència explícita al Roergue, en forma fonètica roergata (si fos rodanès hauria passat almenys a **coungreu*) i copiant les definicions que en dona el dicc. roergat de Vayssier; ara bé allà hi ha la forma *coungrel* que, apartant-se de la de Bertran de Born, i la catalana general, coincideix en forma interessant amb la del cat. occidental i el valencià: «*coungrel*: travail, machine dont on se sert pour maintenir, ou suspendre, les animaux qu'on ferre» (amb sinònims concurrents *trobal*=fr. *travail*, i *forrodou*=*ferrador*) (p. 126) i també *congrèls* (s. v. *poumpils*, que n'és sinònim) pl. «chantier, pièce de bois, soliveaux sur lesquels dans une cave reposent les tonneaux». No se li ha assenyalat realment cap pista etimològica, sostenible, fins ara (silenci del *REW*, i res en el *FEW*, almenys en tot el vol. II, a on correspondria). Semànticament i en tots sentits té ben poca base cercar-li un origen a base de *CONGRUUS*, o *congruens* (com diu el *TdF*), que tampoc s'hi prestarien fonèticament, i són mots que no han deixat descendència popular en romànic. Postularíem potser unes

ampliacions de *CONGRUUS*? *CONGRU-ANEUS* (d'on aquell val. *congrany*, de 1435, mal segur) i d'altra banda *CONGRU-ALIS*? Convindria llavors suposar un mossarabisme amb imela -*año* > -*eny* i d'altra banda -*ale* > -*el*. Un mossarabisme ja en Bertran de Born i amb el primer testimoni català en el Rosselló; com que l'enllaç pel costat semàntic és tan vague, és qüestió de deixar-ho córrer.

Vayssier, *Dict. Patois Av.*, pensa que sigui un derivat de *gril* 'graella': pitjor, car aquest *gril* ha de ser un francesisme (en occità hauríem de tenir si a cas *gradels*, -*ela* o bé *grazel*, *grazilh*), etc. Més seriós em semblaria combinar-lo amb el mot local empordanès *glenya* 'aplec d'espigues', fr. *glaner* 'espigolar', que passa per ser un celtisme de base *GLENN-*, i com que no deixa d'haver-hi alguna versemblança pel costat del sentit: 'espigolar', 'espigoladura' sempre comporta una idea d'aplec, i d'aplec de tiges (per bé que siguin coses tan frèvoles), potser aquesta pista convindrà no perdre-la o no deixar-la córrer del tot.

Tanmateix em sembla que l'enllaç més raonable el tenim per la banda dels mots indoeuropeus i baltoeslaus que he aplegat, amb mires a establir una base sorotàptica, en l'article precedent *CONGLAT*. Observem en especial: lit. *glėbti* 'agafar en un braçat, aferrar'; i, amb vocalismes diferents, pruss. *po-glabū* 'vaig abraçar, estrènyer', lit. *glóbtii* 'abraçar', pol. ant. *glóbić* 'ajuntar, comprimir', eslovè *glábiti* 'arrapar', i en serbo-croat *zglóbiti* 'ajuntar, aplegar' que suposa un derivat *KY-GLOBH-*. Tampoc em sembla gens fort d'admetre que el tipus sudit *GLENNA* del fr. *glaner* i l'emp. *glenya* representi una amplificació radical d'això, tal com **GLEBH-NĀ* (> *GLENNA*); i que, combinant aqueixes derivacions, s'hagués format un **KON-GLEB-N-IO-* que ja directament ens hauria dut a *congleny*. O bé que poséssim el *CON-* i la terminació verbal en -*IARE* en el compte privat del llatí vulgar, d'on *CON-GLEBN-IARE* > *congrenyar*.

De fet el verb *congrenyar* és antic i important: «una bóta de olivera buyda *congrenyada* de quatre *congrenys*» en un doc. mallorquí de 1455 (*BSAL* IV, 10). La bóta *congrenyada* ocupa un lloc important i prominent en la vida del bon mallorquí, pagès o senyor, en les terres de saba insular més densa: «per dinar un arròs --- y un quartonet de vi de sa bóta *congrenyada* qu'han ençatada darrer», formava l'ideal dels senyors de Son Fortesa, que covaren el bell *Manyoc de Fruita Mallorquina* d'En Joan Rosselló d'aquelles terres (*Manyoc*, p. 82). Vegeu l'imponent gravat de la gegantesca bóta *congrenyada* en *AlcM*, s. v. *bóta*, vegeu les gloses i dites de les bótes *congrenyades* de Lluçmajor (*BDC* xx, 72). Amb la base verbal⁵ hauríem d'admetre que *congreny* és ja postverbal abans de la primera documentació rossellonesa, de 1386, i ja en Bertran de Born: però això no constitueix cap obstacle seriós.

Sigui, però, amb aqueixa base verbal o amb el posulat nominal sorotàptic, resta a explicar la -*r*- en lloc de la -*l*- etimològica. Ja hi ha *congleny*, el 1523, i això junt amb *glenya*, ens ha d'animar. D'altra banda una